

Toets flora en fauna

Kuilenhurk 12 te Vessem

Datum : 18 september 2017
Projectnummer : 17-0277
Opdrachtgever : Bureau Verkuylen
Veldwerk : K.S. Haan MSc
Opgesteld door : K.S. Haan MSc
Kwaliteitscontrole : N. Arts-Smits

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Initiatiefnemer is voornemens om een van de panden aan de Kuilenhurk 12 te Vessem te verbouwen. Het betreft het gedeelte van een gemeentelijk monumentaal pand wat voorheen dienst deed als kunstgalerie. In verband met de planologische procedure is het noodzakelijk een toets flora en fauna uit te voeren. Door middel van de toets wordt in beeld gebracht of de ontwikkeling in strijd is met de natuurwetgeving en hoe eventuele strijdigheid met de wet voorkomen kan worden.

1.2 Doel

Doel van het onderliggende onderzoek is te bepalen of de wijzigingen binnen het plangebied mogelijk leiden tot overtreding van de Wet natuurbescherming.

Het in deze rapportage beschreven onderzoek heeft tot doel het vaststellen van de (mogelijke) aanwezigheid van beschermde soorten die zijn opgenomen in de soortlijsten van beschermde flora en fauna in het kader van de Wet natuurbescherming. Op basis van dit onderzoek kan worden vastgesteld welke maatregelen getroffen en vervolgstappen genomen dienen te worden om te voorkomen dat in strijd met de Wet natuurbescherming wordt gehandeld.

2 Wettelijk kader

In Nederland is de bescherming van natuurwaarden sinds 1 januari 2017 geregeld in de Wet natuurbescherming. Deze wet regelt de bescherming van soorten, gebieden en houtopstanden en vervangt daarmee de Flora- en faunawet, Natuurbeschermingswet 1998 en Boswet. Daarnaast geldt per provincie beleid voor de bescherming van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) (voorheen de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) genoemd).

Deze toets flora en fauna is gericht op soortbescherming. Vanwege de lokale aard van de voorgenomen werkzaamheden binnen de bebouwde kom van Vessem is gebiedsbescherming niet van toepassing. De delen over bescherming van gebieden en houtopstanden uit de Wet natuurbescherming en het beleid voor het NNN worden daarom buiten beschouwing gelaten.

2.1 Soortbescherming

Op het gebied van soortbescherming is het uitgangspunt van de Wet natuurbescherming dat geen schade mag worden gedaan aan beschermde dieren of planten, tenzij dit uitdrukkelijk is toegestaan; het 'nee, tenzij-principe'.

De Wet natuurbescherming kent een apart beschermingsregime voor soorten van de Vogelrichtlijn, een apart beschermingsregime voor soorten van de Habitatrichtlijn, het Verdrag van Bern en het

Verdrag van Bonn en een apart beschermingsregime voor andere soorten, die vanuit nationaal oogpunt beschermd worden. Elk van deze beschermingsregimes kent zijn eigen verbodsbepalingen en vereisten voor vrijstelling of ontheffing van de verboden. De Wet natuurbescherming kent de volgende drie categorieën beschermde soorten:

1. Alle van nature in Nederland in het wild levende vogels beschermd volgens het beschermingsregime van de Europese Vogelrichtlijn, §3.1 wn;
2. Soorten, niet vogels zijnde, van de Europese Habitatrichtlijn bijlage IV onderdeel a, het Verdrag van Bern bijlage II en het Verdrag van Bonn bijlage I, voor zover hun natuurlijke verspreidingsgebied zich in Nederland bevindt, §3.2 wn;
3. 'Andere soorten', waaronder soorten die vanuit nationaal oogpunt bescherming behoeven, §3.3 wn.

De drie beschermingsregimes kennen elk hun eigen verbodsbepalingen. De verbodsbepalingen voor vogels en overige Europese soorten (categorie 1 en 2) zijn letterlijk overgenomen uit respectievelijk de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn. Voor de andere, 'nationaal' beschermde soorten (categorie 3) gelden verbodsbepalingen die geïnspireerd zijn op de Habitatrichtlijn, maar in sommige opzichten minder streng zijn. In tabel 1 zijn de verbodsbepalingen per regime weergegeven.

Tabel 1. Verbodsbepalingen per categorie beschermde soorten

Categorie 1 (§ 3.1 Wn)	Categorie 2 (§ 3.2 Wn)	Categorie 3 (§ 3.3 Wn)
Art 3.1 lid 1 Het is verboden in het wild levende vogels opzettelijk te doden of te vangen	Art 3.5 lid 1 Het is verboden soorten in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te doden of te vangen	Art 3.10 lid 1a Het is verboden soorten opzettelijk te doden of te vangen
Art 3.1 lid 2 Het is verboden opzettelijk nesten, rustplaatsen en eieren van vogels te vernielen of te beschadigen, of nesten van vogels weg te nemen	Art 3.5 lid 4 Het is verboden de voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren te beschadigen of te vernielen	Art 3.10 lid 1b Het is verboden de vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren opzettelijk te beschadigen of te vernielen
Art 3.1 lid 3 Het is verboden eieren te rapen en deze onder zich te hebben	Art. 3.5 lid 3 Het is verboden eieren van dieren in de natuur opzettelijk te vernielen of te rapen	-
Art 3.1 lid 4 en lid 5 Het is verboden vogels opzettelijk te storen, tenzij de storing niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de desbetreffende vogelsoort	Art 3.5 lid 2 Het is verboden dieren opzettelijk te verstoren	-
-	Art 3.5 lid 5 Het is verboden plantensoorten in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te plukken en te verzamelen, af te snijden, te ontwortelen of te vernielen	Art 3.10 lid 1c Het is verboden plantensoorten in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te plukken en te verzamelen, af te snijden, te ontwortelen of te vernielen

Om af te mogen wijken van de verbodsbepalingen via een ontheffing of vrijstelling moet aan drie criteria zijn voldaan:

- + Er mag alleen van de verbodsbepalingen worden afgeweken als er geen andere bevredigende oplossing voor de handeling mogelijk is;

- + Er moet sprake zijn van een in de wet genoemd belang. De wet geeft voor de verschillende beschermingsregimes aan wat die belangen zijn, zoals ruimtelijke ontwikkeling, volksgezondheid of openbare veiligheid;
- + Er mag geen afbreuk worden gedaan aan de staat van instandhouding van de soort.

Als aan deze drie vereisten voldaan is, kan een ontheffing worden verleend. Voor een aantal handelingen is bovendien vrijstelling mogelijk, bijvoorbeeld in de vorm van een provinciale verordening of een gedragscode.

Zorgplicht

Voor alle in het wild levende planten en dieren, ook niet beschermde soorten, kent de Wet natuurbescherming een zorgplicht. De zorgplicht houdt in dat een ieder voldoende zorg in acht moet nemen voor de in het wild levende dieren en planten, alsmede voor hun directe leefomgeving. Dit betekent dat voorafgaand aan handelingen inzichtelijk moet zijn welke natuurwaarden aanwezig zijn, de kwetsbaarheid hiervan en de mogelijke gevolgen die de handeling hiervoor kan hebben. Bij de uitvoering van de handelingen dienen negatieve gevolgen zoveel mogelijk te worden voorkomen, dan wel beperkt of ongedaan te worden gemaakt. De zorgplicht is altijd van toepassing, ongeacht vrijstelling of ontheffing.

3 Beschrijving plangebied en voorgenomen plannen

Het plangebied betreft een gedeelte van het gemeentelijk monumentaal pand aan de Kuilenhurk 12, te Vessem, dat voorheen dienst deed als kunstgalerie. De panden liggen in het noordoosten van Vessem. Het plangebied is omsloten door andere gebouwen en omliggende tuinen. In het oosten bevindt zich bos achter de bebouwing en in het westen liggen hierachter akkers.

De voorgenomen plannen bestaan uit het verbouwen van een gedeelte van het gemeentelijk monumentaal pand, dat voorheen dienst deed als kunstgalerie. Hierbij worden aan de zuidkant van het gebouw op de begane grond twee ramen in de muur geplaatst. Daarnaast worden de aanwezige ramen aan de oost- en noordzijde van het gebouw, die aan de binnenkant dichtgemetseld zijn, weer vrijgemaakt. Aan het dak van het gebouw wordt niet gewerkt. Afgezien van de aanwezige (klim)planten langs de zuidzijde van het gebouw hoeft er voor het uitvoeren van de werkzaamheden geen vegetatie te worden verwijderd. Tijdens de werkzaamheden kan men gebruik maken van de straat Den Grote Aard en de aanwezige kiezelgrond aan de noord- en zuidzijde van het gebouw.

In figuur 1 is de ligging van het plangebied in Vessem weergegeven. Figuur 2 toont de globale begrenzing van het plangebied. Op de pagina 5 staan enkele foto's van het plangebied.

4 van 10

Foto 1. Zuidzijde gebouw (muur waar ramen worden geplaatst)

Foto 2. Zuidzijde gebouw (voorbeeld te plaatsen ramen)

Foto 3. Noord- en oostzijde gebouw (ramen worden vanaf de binnenkant weer open gemaakt)

Foto 4. Parkeerplaats zuidzijde (hier wordt een tuin aangelegd)

Foto 5. Klimplanten aan noordzijde van het gebouw

Foto 6. Kier aan zuidzijde van het gebouw: geschikt voor vleermuizen

4 Natuurwaarden

In het kader van deze toets flora en fauna heeft een bronnenonderzoek plaatsgevonden. Aan de hand van bekende verspreidingsgegevens uit onder andere verspreidingsatlassen is bepaald welke beschermde soorten in de omgeving van het plangebied voorkomen. Daarnaast heeft een veldbezoek plaatsgevonden. Tijdens het veldbezoek zijn alle op de locatie aanwezige biotopen opgenomen. De aanwezigheid van deze biotopen vormt de basis voor de mogelijkheid tot het voorkomen van beschermde soorten. Naast de biotopen zijn directe en indirecte aanwijzingen opgenomen die duiden op het voorkomen van beschermde soorten. De aanwezige biotopen zijn vergeleken met de habitateisen van beschermde plant- en diersoorten. Op basis van expert judgement is beoordeeld welke van deze soorten in het plangebied kunnen voorkomen.

Het veldbezoek dat voor dit onderzoek is uitgevoerd, heeft plaatsgevonden op 11 september 2017 in de ochtend onder de volgende weersomstandigheden: half bewolkt, droog, matige wind en circa 14 °C.

4.1 Amfibieën

Tijdens het veldbezoek zijn geen (beschermde) amfibieën waargenomen. Het is echter niet uit te sluiten dat de beschermde amfibiesoorten gewone pad en bruine kikker voorkomen in het plangebied. De voorgenomen plannen kunnen mogelijk tijdelijk een negatief effect hebben op deze soorten en tijdens de werkzaamheden kunnen mogelijk individuen worden gedood. Voor gewone pad en bruine kikker geldt in provincie Noord-Brabant een vrijstelling van de verbodsbepalingen van de Wet natuurbescherming. Het is dus niet nodig om voor deze soorten mitigerende maatregelen te nemen of ontheffing aan te vragen.

4.2 Vogels

Tijdens het veldbezoek zijn op en rond het plangebied houtduif en merel waargenomen en is een koekoek gehoord. Deze soorten zijn niet afhankelijk van bebouwing. De merel kan echter wel broeden op de klimplanten die aan de zuidzijde van het te verbouwen gebouw aan de muur hangen. Hiermee kan een negatief effect van de voorgenomen plannen op enkele individuen niet worden uitgesloten. De voorgenomen hebben echter geen significant negatief effect op het voortbestaan van de soort.

In de omgeving van het plangebied is de aanwezigheid bekend van gierzwaluwen. Deze vogels nestelen onder andere in holtes en spleten in muren en onder dakpannen. Volgens de voorgenomen plannen zal er enkel op de begane grond gewerkt worden aan het vrijmaken en plaatsen van ramen, waar geen spleten of hopen aanwezig zijn. Hiermee kan worden uitgesloten dat de voorgenomen plannen een negatief effect hebben op eventueel aanwezige nestplaatsen van gierzwaluw.

Tijdens het veldbezoek zijn geen huismussen waargenomen in het plangebied en de directe omgeving daarvan. Ook zijn geen sporen van huismussen aangetroffen. Het te verbouwen pand biedt nestgelegenheid voor huismus, bijvoorbeeld onder de dakpannen. Deze mogelijk geschikte nestlocaties worden bij de voorgenomen plannen echter niet verwijderd. Hiermee kan de worden gesteld dat de voorgenomen plannen geen negatief effect hebben op de huismus.

In de omgeving van het plangebied is de aanwezigheid bekend van kerkuil en steenuil, soorten die jaarrond beschermde nesten hebben en nestelen op of in bebouwing. Op en in het te verbouwen pand zijn geen mogelijkheden aanwezig voor verblijfplaatsen geschikte nestlocaties mogelijk voor deze uilensoorten. Wel kunnen ze het gebouw als rustplaats gebruiken. Echter, vanwege de ligging van het gebouw in het dorp Vessem, zijn er voor uilen voldoende gebouwen aanwezig in de nabije omgeving

die als rustplaats kunnen dienen. De voorgenomen plannen hebben dus geen negatief effect op in de omgeving voorkomende uilensoorten.

Op de klimplanten aan de muur waarin twee ramen geplaatst worden kunnen kleine vogels broeden. Voor vogels geldt dat, indien exemplaren aan het broeden zijn, de nesten van vogels en de functionele leefomgeving strikt beschermd zijn. Door de werkzaamheden buiten het broedseizoen uit te voeren, worden negatieve effecten op eventueel aanwezige broedende vogels voorkomen.

4.3 Zoogdieren

In het plangebied zijn bomen, gras, struiken en hagen aanwezig die geschikt leefgebied kunnen vormen voor algemene grondgebonden zoogdiersoorten als egel, konijn en algemene muizensoorten (alle §3.3 wn). De voorgenomen plannen hebben enkel effect op de begroeiing op en langs de zuidkant van het te verbouwen pand. Hierbij is het mogelijk dat bovengenoemde zoogdiersoorten tijdelijk worden verstoord. Dit is bij soorten van §3.3 van de Wet natuurbescherming niet verboden. Steenmarter huist in schuurtjes, oude gebouwen en hooizolders. De te verbouwen woning is vanwege het ontbreken van openingen in het gebouw en het ontbreken van kruipruimtes door de open zolder ongeschikt als verblijfplaats en voortplantingshabitat voor steenmarter (§3.3 wn).

Tijdens het veldbezoek zijn geen (sporen van) meer zeldzame en kritische soorten grondgebonden zoogdieren van §3.2 wn en §3.3 wn in het plangebied waargenomen. Gezien de kenmerken van het plangebied en de ligging binnen het centrum Vessum kan het voorkomen van zeldzame en kritische soorten grondgebonden zoogdieren van §3.2 wn en §3.3 wn worden uitgesloten.

Uit de Atlas van de Nederlandse vleermuizen (Limpens et al.1997) en Korsten en Regelink (2010) blijkt dat de soorten gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis, kleine dwergvleermuis, rosse vleermuis, laatvlieger, gewone grootoorvleermuis, grijze grootoorvleermuis, watervleermuis, franjestaart, ingekorven vleermuis en baardvleermuis (alle §3.2 wn) voorkomen in de ruimere omgeving van het plangebied.

Uit het veldbezoek blijkt dat het zeer waarschijnlijk is dat er vliegactiviteit van vleermuizen zal zijn in de omgeving het pand. Het plangebied en omgeving zijn geschikt als foerageergebied voor vleermuizen. Aangezien de voorgenomen ontwikkeling alleen betrekking heeft op het te verbouwen pand in het plangebied, zullen geen negatieve effecten ontstaan op het foerageergebied.

Uit het veldbezoek blijkt dat het te verbouwen pand mogelijkheden mogelijkheid biedt voor verblijfplaatsen van vleermuizen. Aan de bovenkant van de bakstenen muur aan de zuidzijde van het gebouw onder de dakgoot (foto 6) zit op de locatie van de te plaatsen ramen een kier waar vleermuizen de spouwmuur in zouden kunnen. De dieren hebben aan een kleine opening of spleet voldoende om in te kruipen. Verblijfplaatsen van vleermuizen zijn jaarrond beschermd. Gezien de grote oppervlakte van de muur blijft na het plaatsen van de ramen voldoende ruimte over voor verblijfplaatsen van vleermuizen. Wel dient het plaatsen van de ramen buiten de overwinteringsperiode (15 oktober – 15 april) van vleermuizen plaats te vinden.

4.3 Overige soortgroepen

Bevindingen van het veldbezoek tonen aan dat in het plangebied geschikte biotopen ontbreken voor beschermde soorten planten, amfibieën, vissen, reptielen, dagvlinders, libellen, weekdieren en insecten. Het voorkomen van beschermde soorten uit deze soortgroepen kan daarom worden uitgesloten.

5 Conclusie

Uit het onderzoek blijkt dat in het plangebied de aanwezigheid van beschermde soorten planten, reptielen, dagvlinders, libellen, vissen, weekdieren en insecten kan worden uitgesloten.

Het plangebied kan onderdeel vormen van het leefgebied van de beschermde amfibiesoorten gewone pad en bruine kikker. Voor deze amfibiesoorten geldt in provincie Noord-Brabant een vrijstelling van de verbodsbepalingen van de Wet natuurbescherming. Het is dus niet nodig om voor deze soorten mitigerende maatregelen te nemen of ontheffing aan te vragen.

Het plangebied is geschikt als broed- en foerageergebied voor algemene vogelsoorten. Het verwijderen van de klimplanten aan de zuidzijde van het te verbouwen gebouw heeft mogelijk een negatief effect op de in het plangebied waargenomen merel en andere kleine vogelsoorten die hierin kunnen nestelen. Door de werkzaamheden buiten het broedseizoen uit te voeren, worden negatieve effecten op eventueel aanwezige broedende vogels voorkomen. In het kader van de Wet natuurbescherming wordt voor het broedseizoen echter geen standaardperiode gehanteerd. Van belang is of een broedgeval aanwezig is, ongeacht de periode.

Huismus en gierzwaluw zijn vogels met jaarrond beschermde nesten die in de omgeving voorkomen. Voor deze soorten kan het dak van het gebouw mogelijk dienen als voortplantingshabitat. De voorgenomen plannen hebben echter alleen effect op de eerste verdieping, waar de ramen worden geplaatst. Hiermee kan worden uitgesloten dat de voorgenomen plannen een negatief effect hebben op huismus en gierzwaluw.

Ook de uilensoorten kerkuil en steenuil komen in de omgeving voor en hebben jaarrond beschermde nesten in of op bebouwing. Vanwege het ontbreken van geschikte nestlocaties voor deze soorten in het te verbouwen gebouw zullen zij hier niet broeden. Ze kunnen het gebouw mogelijk wel gebruiken als rustplaats, maar deze functie zal door de voorgenomen plannen niet veranderen.

De vleermuissoorten gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis, kleine dwergvleermuis, rosse vleermuis, laatvlieger, gewone grootoorvleermuis, grijze grootoorvleermuis, watervleermuis, franjestaart, ingekorven vleermuis en baardvleermuis (alle §3.2 wn) komen voor in de bredere omgeving van het plangebied.

Uit het veldbezoek blijkt dat het zeer waarschijnlijk is dat er vliegactiviteit van vleermuizen zal zijn in de omgeving het pand. Het plangebied en omgeving zijn geschikt als foerageergebied voor vleermuizen. Aangezien de voorgenomen ontwikkeling alleen betrekking heeft op het te verbouwen pand in het plangebied, zullen geen negatieve effecten ontstaan op het foerageergebied. Het te verbouwen pand biedt mogelijkheden als verblijfplaats van vleermuizen. Aan de bovenkant van de bakstenen muur aan de zuidzijde van het gebouw zit op de locatie van de te plaatsen ramen een kier waar vleermuizen mogelijk de spouwmuur in kunnen. Verblijfplaatsen van vleermuizen zijn jaarrond beschermd. Gezien de grote oppervlakte van de muur blijft na het plaatsen van de ramen voldoende ruimte over voor verblijfplaatsen van vleermuizen. Wel dient het plaatsen van de ramen buiten de overwinteringsperiode (15 oktober – 15 april) van vleermuizen plaats te vinden.

Mogelijk functioneert het plangebied als (onderdeel van het) leefgebied van algemene zoogdiersoorten. Bij het uitvoeren van de voorgenomen plannen is het enkel mogelijk dat bovengenoemde zoogdiersoorten tijdelijk worden verstoord. Dit is bij soorten van §3.3 van de Wet natuurbescherming niet verboden. Het te verbouwen gebouw is ongeschikt als verblijfplaats en voortplantingshabitat voor steenmarter (§3.3 wn).

Tijdens het veldbezoek zijn geen (sporen van) meer zeldzame en kritische soorten grondgebonden zoogdieren van §3.2 wn en §3.3 wn in het plangebied waargenomen. Gezien de kenmerken van het plangebied en de ligging binnen de plaats Vessem kan het voorkomen van overige zeldzame en kritische soorten grondgebonden zoogdieren van §3.2 wn en §3.3 wn worden uitgesloten.

Tabel 1. Overzicht mogelijk aanwezige en aangetroffen beschermde soorten

Soort(groep)	Bescherming	Functie plangebied	Mogelijk effect	Ontheffing nodig	Maatregelen
Bruine kikker & gewone pad	§3.3 wn	Landhabitat	Ja	Nee, algehele vrijstelling	-
Algemene zoogdiersoorten	§3.3 wn	Leefgebied	Nee	-	-
Vleermuizen	§3.2 wn	Foerageergebied	Nee	-	-
Vleermuizen	§3.2 wn	Verblijfplaatsen	Ja	Nee, op voorwaarde uitvoeren maatregelen	Ramen plaatsen buiten de overwinteringsperiode (15 oktober – 15 april)
Merel en andere kleine vogels	§3.1 wn (nest niet jaarrond beschermd)	Foerageer- en broedgebied	Ja	Nee, op voorwaarde uitvoeren maatregelen	Klimplanten zuidzijde verwijderen buiten het broedseizoen
Huismus en gierzwaluw	§3.1 wn (nest jaarrond beschermd)	Foerageer- en broedgebied	Nee	Nee	-

Literatuur

- + Bos F., M. Bosveld, D. Groenendijk, C. van Swaay, I. Wynhoff, De Vlinderstichting, 2006. De dagvlinders van Nederland, verspreiding en bescherming (Lepidoptera: Hesperioidea, Papilionoidea). Nederlandse Fauna 7. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey - Nederland, Leiden.
- + Creemers R.C.M. & J.J.C.W. van Delft (RAVON) (redactie). 2009. De amfibieën en reptielen van Nederland, Nederlandse Fauna 9. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, European Invertebrate Survey Nederland, Leiden.
- + Kennisdocument Gierzwaluw, Versie 1.0, juli 2017, BIJ12, <https://www.bij12.nl/assets/BIJ12-2017-006-Kennisdocument-Gierzwaluw-1.0.pdf>
- + Kennisdocument Huismus, Versie 1.0, juli 2017, BIJ12, <https://www.bij12.nl/assets/BIJ12-2017-009-Kennisdocument-Huisumus-1.0.pdf>
- + Korsten, E. en Regelink J.R. Herkennen van potentiële vleermuiswaarden: in het kader van quickscans en andere ecologisch vooronderzoek. Zoogdiervereniging- rapport 2010.44. Zoogdiervereniging, Nijmegen.
- + Limpens, H., K. Mostert, W. Bongers, 1997. Atlas van de Nederlandse vleermuizen, onderzoek naar verspreiding en ecologie. KNNV Uitgeverij, Utrecht.
- + Ministerie van Economische Zaken. Brochure: Soortenbescherming bij ruimtelijke ingrepen, lees hier wat de Wet natuurbescherming daarover regelt. Versie 1.3 december 2016.
- + Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie, 2002. De Nederlandse libellen (Odonata). Nederlandse Fauna 4. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey - Nederland, Leiden.

www.vlindernet.nl

www.waarneming.nl

www.zoogdiervereniging.nl

www.libellennet.nl

www.eis-nederland.nl

www.ravon.nl